

การเรียนรู้โดยการบริการสังคมกับการพัฒนานักศึกษาวิชาชีพครู Service Learning and Development of Pre-Service Teachers

ชนารักษ์ เวชสวัสดิ์¹, ประสาท เนืองเฉลิม^{2*}

Chanarak Vetsawat¹, Prasart Nuangchalerm^{2*}

บทคัดย่อ

บทความนี้มีจุดประสงค์เพื่อนำเสนอแนวคิดและการประยุกต์ใช้การเรียนรู้โดยการบริการสังคม เพื่อพัฒนาคุณลักษณะของนักศึกษาวิชาชีพครู โดยผู้เขียนมุ่งนำเสนอวิธีการจัดการเรียน การสอนโดย การบริการสังคม ซึ่งนักศึกษาได้ใช้ทั้งความรู้และทักษะทางวิชาการ รวมทั้งเนื้อหาสาระในส่วนที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ การเรียนรู้ในยุคเปลี่ยนผ่าน นักศึกษาวิชาชีพครูกับการบริการสังคม และตัวอย่างการเรียนรู้โดย การบริการสังคมผ่านรายวิชา ซึ่งบทความนี้จะช่วยให้ผู้อ่านได้เข้าใจแนวคิดการพัฒนาวิชาชีพครูผ่าน การทำงานร่วมกันกับชุมชน การเรียนรู้จากการปฏิบัติ และการประยุกต์สู่การเรียนการสอนทางครุศึกษา

คำสำคัญ: คุณลักษณะ, การเรียนรู้, นักศึกษาครู, การบริการสังคม

Abstract

This article aims to present the concept and application of service learning that to improve the characteristics of pre-service teachers. The authors aim to present the teaching and learning method by using service learning that students can use knowledge and skill academically. The relevant information, namely learning in the transformational age, service learning and pre-service teachers, and example of service learning through learning course. This article helps readers understand the concept of teacher professional development through collaboration with the community, learning from practices, and its application into teacher education.

Keywords: Characteristics, learning, pre-service teacher, service learning

¹ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

² คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

¹ Faculty of Education, Ubon Ratchathani Rajabhat University

² Faculty of Education, Mahasarakham University

* Corresponding e-mail: prasart.n@msu.ac.th

บทคัดย่อ

ความสำคัญของการพัฒนาประเทศจำเป็นต้องอาศัยการศึกษาที่เป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนและยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ของเยาวชน เพื่อให้เกิดความรู้ในเรื่องต่าง ๆ เท้าทันการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ครูจึงเปรียบเสมือนต้นแบบสำคัญในการส่งเสริมคุณลักษณะของผู้เรียนให้มีความพร้อมและความสามารถในการเรียนรู้ที่จะเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงของโลกในปัจจุบันและอนาคต (เกิดพงศ์ จิตรหลัง. 2562) นักศึกษาวิชาชีพครูถือเป็นจุดแรกเริ่มของการพัฒนาคนที่จะเข้าสู่วิชาชีพครู ซึ่งถือได้ว่าเป็นกำลังสำคัญต่อการพัฒนาประเทศในทุกมิติ การพัฒนานักศึกษาวิชาชีพครูจึงต้องบ่มเพาะและขัดเกลาความคิด แนวปฏิบัติที่ดีเพื่อส่งมอบโอกาสทางการเรียนรู้แก่ผู้เรียนและสร้างคุณค่าของความดีงามสู่สังคม (Prasertsang and Nuangchalem. 2013) การเรียนรู้โดยการบริการสังคมจึงเป็นทางเลือกหนึ่งที่น่าสนใจ เนื่องจากการเรียนการสอนด้วยการบริการสังคมเป็นการเรียนรู้ที่มุ่งปลูกฝังความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์และความเป็นพลเมืองที่ดีของสังคม (ศิริวัฒน์ นิจนตร. 2561) จึงเป็นกลไกอย่างหนึ่งที่สำคัญของกระบวนการผลิตครูที่มีคุณภาพและสามารถรับใช้สังคมได้อย่างมีความสุขในการทำงานร่วมกับชุมชน ซึ่งเป็นบริบทของการทำงานในสภาพชีวิตจริง ครูที่มีคุณภาพจึงเป็นผู้ที่มีความสามารถทางวิชาการ มีจรรยาบรรณวิชาชีพครู มีความรับผิดชอบต่อตนเองในหน้าที่การงานและมีความรับผิดชอบต่อสังคมสูง ก่อให้เกิดการขับเคลื่อนการเรียนรู้ในลักษณะ องค์กรร่วมผ่านกิจกรรมการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ (ประสาธน์ เจริญเฉลิม. 2563)

การเรียนรู้โดยการบริการสังคมผ่านรายวิชาจะเปิดโอกาสให้นักศึกษาวิชาชีพครูได้

ฝึกฝนและพัฒนาตนเองทั้งด้านวิชาการ วิชาชีพ และจิตสาธารณะ เพื่อนำไปสู่ความเป็นครูมืออาชีพที่มีคุณภาพพร้อมที่จะออกไปรับใช้สังคม ตลอดจนสามารถนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับจากการฝึกฝนในกระบวนการผลิตครูไปปรับใช้ให้เข้ากับบริบทการทำงานร่วมกับชุมชนในการปลูกฝังความรู้ ความคิดและจิตใจที่ดีงามให้แก่เยาวชน เพื่อที่จะได้เติบโตขึ้นเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ โดยมีความเข้าใจบทบาทของครูอย่างแท้จริง ด้วยเหตุนี้ผู้เขียนจึงมุ่งนำเสนอเนื้อหาสาระในส่วนที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ การเรียนรู้ในยุคเปลี่ยนผ่าน นักศึกษาวิชาชีพครูกับการบริการสังคม และตัวอย่างการเรียนรู้โดยการบริการสังคมผ่านรายวิชา

การเรียนรู้ในยุคเปลี่ยนผ่าน

การเรียนรู้ในยุคเปลี่ยนผ่านในศตวรรษที่ 21 กระบวนการเรียนการสอนต้องมีการเปลี่ยนแปลง โดย การจัดการศึกษาต้องยึดหลักผู้เรียนเป็นสำคัญ เน้นความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษา เปิดโอกาสให้ผู้เรียนทุกคนได้แสวงหาความรู้และแสดงศักยภาพของตนเองตามวิถีทางที่เหมาะสม สามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ตามธรรมชาติ ทั้งความรู้เรื่องเกี่ยวกับตนเองและความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม (ประสาธน์ เจริญเฉลิม. 2561) โดยประกอบด้วย

1. ภูมิปัญญาแห่งการเรียนรู้ ซึ่งเกิดจากการปฏิบัติ ฝึกฝนจนกลายเป็นความเชี่ยวชาญของตนเอง และการเรียนรู้ที่ดีมีคุณค่าและความหมายนั้นย่อมเกิดจากชุมชนที่มีการประยุกต์ใช้ความรู้ให้เหมาะสมกับ ค่านิยมและวิถีชีวิตของผู้เรียน (Nuangchalem. 2014a)

2. ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เนื่องจากมนุษย์ไม่เพียงแต่มีชีวิตและรับรู้สิ่งต่าง ๆ ในโลก

แต่ต้องดำรงชีวิตอยู่ในสังคมและช่วยสร้างสรรค์โลกให้ดีขึ้น โดยอาศัยการเรียนรู้เป็นเครื่องมือที่ช่วยให้มนุษย์สามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปด้วยการนำความรู้ทางวิชาการที่พึงมีมาประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสม เพื่อเติมเต็มความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ผ่านการเรียนการสอนที่ให้เป็นครุดี ครูเก่ง และครูที่รับผิดชอบ ต่อสังคม กระบวนการผลิตครูจึงมีความเชื่อมโยงกับการนำประเด็นปัญหาของชุมชนเป็นตัวตั้งมากกว่าการนำวิชาหรือเนื้อหาสาระเป็นตัวตั้ง อีกทั้งนักศึกษาวิชาชีพครูยังต้องรู้จักชุมชนผ่านการคิด การลงมือแก้ปัญหาและการสะท้อนผลการเรียนรู้อย่างมีความหมาย (Nuangchalem. 2016)

3. การเรียนรู้ผ่านประสบการณ์อย่างแท้จริง (Kolb. 2014 ; Smith. 2016) เป็นการเรียนรู้ที่ครูยุคใหม่ควรพึงเสาะแสวงหาผ่านการเรียนรู้ด้วยกระทำ (Action learning) จะช่วยต่อเติมความรู้หรือประสบการณ์เดิมของผู้เรียนได้อย่างลึกซึ้ง โดยการใช้ทักษะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นในการเชื่อมต่อความรู้และเชื่อมโยงเครือข่ายผู้คนจากทั่วโลกอย่างสร้างสรรค์ (จิตติวัสส์ สุขป้อม และคณะ. 2563) โดยมีคุณลักษณะ คือ เป็นผู้เรียนที่มีความรู้ ความสามารถ มีทักษะการทำงานและดำรงชีวิต (สุรเกียรติ์ ธาดาวัฒนาวิทย์, 2561) ประกอบด้วย การคิดวิเคราะห์ (Critical Thinking) การคิดสร้างสรรค์ (Creative Thinking) การสร้างผลงาน (Productivity) การทำงานร่วมกับผู้อื่น (Cooperation) ภาวะผู้นำ (Leadership) ความภูมิใจในความเป็นไทย (Thai Pride) ความรู้ด้านเทคโนโลยีดิจิทัล (Technology/Digital Competence) การเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) สมรรถนะทางวัฒนธรรม (Cultural Competence) ความเป็นผู้ประกอบการ (Entrepreneur) และทักษะการทำงาน (Work Skills) ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะช่วยนำพาให้ผู้เรียนได้เรียนรู้สิ่งต่างๆ อย่างรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง สามารถ

ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างปกติ (ธนภัทร จันทร์เจริญ. 2562)

จากที่กล่าวมาแล้ว ครูจึงเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนกระบวนการเรียนรู้และเตรียมความพร้อมของผู้เรียนให้กลายเป็นผู้เรียนที่มีคุณภาพ การที่ผู้เรียนมีคุณภาพย่อมแสดงถึงการจัดการศึกษาที่อยู่บนฐานปรัชญาของการเรียนรู้ที่มุ่งผลิตความรู้สร้างสรรค์ สามารถนำความรู้ที่มีจากห้องเรียนไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับการดำรงชีวิตและสภาพชุมชนที่ตนอาศัย ครูและนักศึกษาวิชาชีพครูจึงต้องได้รับการพัฒนาอย่างเป็นมืออาชีพในการทำงานร่วมกับชุมชน ไม่สร้างห้องเรียนแห่งความแปลกแยกที่มุ่งจดจำเนื้อหาสาระ จนบางครั้งอาจจะเลยการนำความรู้ที่ได้จากห้องเรียนไปตอบสนองต่อชุมชนอย่างแท้จริง ดังนั้น การเตรียมนักศึกษาวิชาชีพครูให้มีความเป็นครูที่รับใช้สังคมในยุคเปลี่ยนผ่านจึงต้องบูรณาการความรู้สู่การปฏิบัติเรียนรู้จากปัญหา แก้ไขปัญหาอย่างสร้างสรรค์ จัดทำโครงการที่เน้นการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย และสะท้อนสิ่งที่เรียนรู้อย่างเป็นระบบ การเรียนรู้โดยการบริการสังคม (Service learning) เป็นแนวคิดหนึ่งที่อิงการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ หล่อหลอมความเป็นครูให้กับนักศึกษาวิชาชีพครูได้อย่างรอบด้านทั้งความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะของครูในยุคเปลี่ยนผ่านได้ (ประสาธน์ เมืองเฉลิม. 2558ก ; ประสาธน์ เมืองเฉลิม. 2558ข ; Baldwin *et al.* 2007 ; Barnes. 2016)

นักศึกษาวิชาชีพครูกับการบริการสังคม

นักศึกษาวิชาชีพครูคือบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ ที่ได้รับการเตรียมพร้อมและผ่านการฝึกฝนประสบการณ์ต่างๆ ก่อนการออกไปปฏิบัติหน้าที่ครูประจำการ ดังนั้น หลักสูตรและการเรียนการสอนจึงต้องสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริงตามสภาพบริบท

ชุมชน นักศึกษาวิชาชีพครูได้ซึมซับสภาพแวดล้อมทางการเรียนรู้ที่เป็นปัญหาของชุมชนอย่างแท้จริง โดยอิงตำราหรือทฤษฎีให้น้อยลง แต่ต้องเพิ่มทักษะการเรียนรู้ที่จำเป็นให้มากขึ้น การเรียนรู้ที่เข้มข้นทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติเป็นสิ่งหล่อหลอมให้นักศึกษาวิชาชีพครูพัฒนามุมมอง ความคิด และวิธีปฏิบัติให้สอดคล้องคุณลักษณะของความเป็นครูที่รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง การนำประเด็นปัญหาจากชุมชนมาเป็นบทเรียนที่ช่วยพัฒนาตนเอง โดยการต่อเติมทฤษฎีและเชื่อมโยงความรู้ต่างๆ ผ่านเครื่องมือการเรียนรู้ที่หลากหลาย ก่อให้เกิดการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ที่จำเป็นของครูในศตวรรษที่ 21 เรียนรู้ที่จะเข้าใจตนเอง เข้าใจผู้อื่น มีความสามัคคีในการทำงาน รู้จักการเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี รู้จักวางแผนการทำงาน ตลอดจนมีความรับผิดชอบ ต่อสังคม (Richards *et al.* 2020) ซึ่ง Weigert (1998) ได้ระบุถึงองค์ประกอบของการจัดการเรียนรู้นี้ว่ามี 6 ประการคือ 1) ผู้เรียนให้บริการที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม 2) เป็นบริการที่ตอบสนองต่อชุมชน 3) สมาชิกชุมชนเป็นผู้กำหนดบริการที่ต้องการ 4) กิจกรรมการบริการต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่เรียน 5) การบูรณาการกิจกรรมให้เข้ากับเนื้อหาวิชา และ 6) การประเมินผลการเรียนรู้จากงานบริการที่มอบหมายโดยผู้สอนและชุมชนที่มีส่วนร่วมเป็นสำคัญ ซึ่งเป็นการจัดการเรียนรู้ที่ดีต่อนักศึกษาในด้านความร่วมมือกับชุมชน

ในองค์ประกอบของการจัดการเรียนรู้ตามหลักของ Weigert นักศึกษาวิชาชีพครูควรมีส่วนในการพัฒนาสังคมโดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ชุมชนวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ วัฒนธรรม ภูมิปัญญา ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญที่นำไปสู่การหลอมรวมความรู้ทั้งปวงสู่การจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนแบบองค์รวม โดยสามารถแบ่งขั้นตอนการจัดการเรียนรู้โดยการบริการสังคมได้ 3 ขั้นตอน ประสาทเนื่องเฉลิม (2558ค) ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 เตรียมการ (P-Preparation) ผู้เรียนทำการศึกษาสภาพและความต้องการของชุมชนที่เป็นผู้กำหนดเนื้อหาและกิจกรรมการบริการสังคมที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่เรียน โดยบูรณาการกิจกรรมให้เข้ากับเนื้อหาที่เรียน มีการคิดวิเคราะห์ร่วมกัน อภิปรายหาแนวทางแก้ไขปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ร่วมกันวางแผนในการจัดกิจกรรมการบริการวิชาการแก่สังคม ผู้เรียนจะได้รับการพัฒนาทางด้านสติปัญญา และอารมณ์ ชุมชนก็ได้มีโอกาสเรียนรู้วิทยาการใหม่ควบคู่ไปกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

ขั้นตอนที่ 2 ปฏิบัติ (A-Action) เป็นขั้นตอนที่ผู้เรียนให้บริการที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม เพื่อตอบสนองต่อชุมชน โดยร่วมกันจัดโครงการบริการสังคมตามแผนการที่ได้วางไว้ร่วมกันในขั้นที่ 1 ซึ่งจะต้องนำทฤษฎี และทักษะที่ผู้เรียนได้ศึกษามาจากห้องเรียนปรับประยุกต์ใช้ให้เหมาะสม ผู้สอนเป็นผู้สนับสนุนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและให้คำแนะนำอย่างใกล้ชิด ผู้เรียนต้องดำเนินการตามที่วางแผนร่วมกับชุมชน การสัมภาษณ์ การสอบถาม การบันทึกสถิติฯ เพื่อจะช่วยให้ผู้เรียนนำผลที่ได้จากการปฏิบัติไปสะท้อนผล

ขั้นตอนที่ 3 สะท้อนคิด (R-Reflection) เป็นขั้นตอนที่ให้ผู้เรียนนำผลการปฏิบัติการบริการสังคมมาร่วมกันสรุปสิ่งที่ได้จากการเรียนรู้ร่วมกัน โดยประกอบด้วยนักศึกษา อาจารย์ผู้สอน และชุมชนที่มีส่วนร่วมเป็นสำคัญ ซึ่งอาจนำเสนอโดยการบรรยาย จัดทำโปสเตอร์ แผ่นพับ หรือนำเสนอผ่านวิดีโอ บทบาทของผู้สอนในขั้นตอนนี้จึงทำหน้าที่เป็นผู้คอยเสนอแนะและกระตุ้นให้ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนได้ตระหนักในบทบาทหน้าที่ของพลเมืองที่ดี

การเรียนรู้โดยการบริการสังคมเป็นการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง การมีส่วนร่วมในการทำงานร่วมกัน ทั้งการลงมือปฏิบัติการณ์หา

สื่อสาร การหาพื้นที่ที่เหมาะสมในการมีส่วนร่วม กับชุมชนที่หลากหลาย ผู้เรียนได้เห็นมุมมองที่ แตกต่างและได้ใช้ความคิดอย่างอิสระในการ ตัดสินใจอย่างมีเหตุผล (Osman and Petersen. 2013) ผู้เรียนมีความสำคัญในฐานะที่เป็นผู้ดำเนินการหลักในการพัฒนาโครงการกิจกรรมการเรียนรู้ และการให้บริการที่มีประสิทธิภาพ มีการเชื่อมโยง การเรียนรู้เข้ากับเนื้อหาในรายวิชา การกำหนด เป้าหมายการเรียนรู้ที่ชัดเจน การจัดกิจกรรมการ ให้บริการที่มีความหมายตอบสนองความต้องการ ของชุมชนตามที่ ชุมชนเป็นผู้กำหนดความต้องการ นั้น ๆ (ทิศนา แคมมณี. 2556) เป็นการดำเนินการ ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ผ่านการเข้าไปมี ประสบการณ์ในการรับใช้สังคม ทั้งนี้ผู้เรียนจะ ต้องมีการสำรวจความต้องการของชุมชนที่มีความ เกี่ยวข้องกับเรื่องที่เรียน และวางแผนการเข้าไปมี ส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ลงมือปฏิบัติการใช้ สังคมตามแผน และนำประสบการณ์ทั้งหลายที่ได้รับ มาคิดพิจารณาไตร่ตรอง จนกระทั่งเกิดความคิด รวบรวม หลักการ หรือสมมติฐานต่าง ๆ ซึ่งสามารถ นำไปทดลองหรือประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ใหม่

การเรียนรู้โดยการบริการสังคมเชื่อว่า ผู้เรียนจะสามารถเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และจะเป็นพลเมืองที่ดีได้ ถ้าได้เข้ามามีส่วนร่วม ในงานบริการชุมชน (Serve to the community) เปิดโอกาสให้กับผู้เรียนเชื่อมโยงงานบริการ ชุมชนกับการเรียนรู้ในชั้นเรียน มุ่งเน้นพัฒนา คุณลักษณะของผู้เรียนให้เป็นพลเมืองที่มีความ รับผิดชอบ (Ryan, 2012) นักศึกษาวิชาชีพรูจิ่ง มีโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วมทำกิจกรรมร่วมกับชุมชน ในฐานะหน้าที่ของพลเมืองที่ดี มีการนำรูปแบบ การเรียนการสอนด้วยวิธีลงมือปฏิบัติในชุมชน การบูรณาการศาสตร์ที่ว่าด้วยวิชาการ วิชาชีพ และวิชาคน เพื่อยังให้เกิดผลการเปลี่ยนแปลง ต่อวิธีการเรียนรู้ที่คงทนและสามารถนำไปปรับ ประยุกต์ใช้ได้เหมาะสมตามสถานการณ์

(Nuangchalem and Chansirisira, 2012)

การเรียนรู้โดยการบริการสังคมผ่านรายวิชา

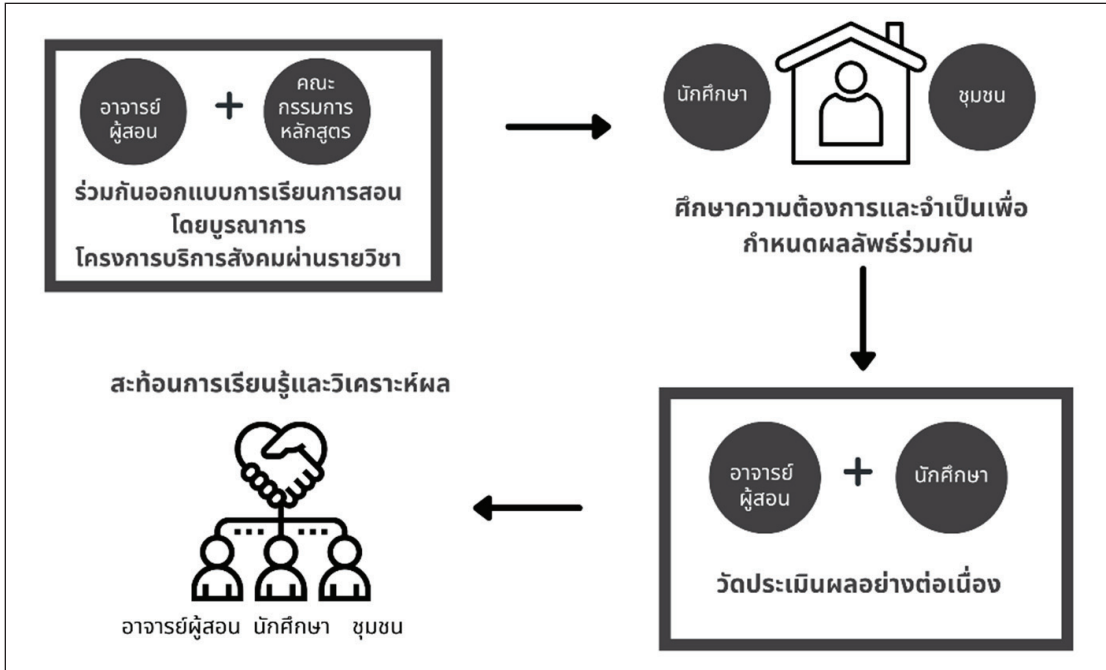
การเรียนรู้โดยการบริการสังคมผ่านรายวิชา จากกรณีศึกษาจากสาขาวิชาวิทยาศาสตร์ทั่วไป คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี ได้จัดกิจกรรม/โครงการการบริการสังคมของนักศึกษา มหาวิทยาลัย โดยนำมาเชื่อมโยงกับการเรียน การสอนผ่านรายวิชาในหลักสูตร ดังนี้

1) คณะกรรมการบริหารหลักสูตรประชุม เพื่อกำหนดรายวิชาที่จะบูรณาการจัดการเรียนรู้ โดยการบริการสังคมผ่านรายวิชาร่วมกับอาจารย์ ผู้สอน จำนวน 4 รายวิชา ได้แก่ การจัดการเรียนรู้ วิทยาศาสตร์, สอนพฤษศาสตร์โรงเรียน, การผลิตสื่อและนวัตกรรมการสอนวิทยาศาสตร์ และการจัดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ท้องถิ่น

2) นักศึกษาศึกษาความต้องการของ ชุมชนที่เป็นเครือข่ายการบริการวิชาการของสาขา วิทยาศาสตร์ทั่วไป จำนวน 6 ชุมชน ซึ่งประกอบด้วยโครงการบริการสังคมจำนวน 7 โครงการ โดยนำ นำทฤษฎีและทักษะที่ผู้เรียนได้เรียนรู้ในรายวิชาทั้ง 4 รายวิชามาประยุกต์ใช้ในโครงการโดยมีอาจารย์ ประจำรายวิชาเป็นผู้ให้คำแนะนำอย่างใกล้ชิด

3) อาจารย์ผู้สอนและนักศึกษามีการ วัดประเมินผลตามสภาพจริงที่สอดคล้องกับ วัตถุประสงค์การเรียนรู้ในรายวิชา โดยมีการวัด ประเมินผลตลอดระยะเวลาการทำกิจกรรมการ บริการสังคมผ่านรายวิชา

4) นักศึกษาสะท้อนการเรียนรู้หลังการ ปฏิบัติการบริการสังคม โดยมีผู้สอนวิเคราะห์ผล การประเมินตามสภาพจริงของผู้เรียน ซึ่งมีชุมชน ให้ข้อเสนอแนะและกระตุ้นให้นักศึกษาได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อให้ตระหนักในบทบาทหน้าที่ ของพลเมืองที่ดี

ภาพที่ 1 การจัดการเรียนรู้โดยบริการสังคมในหลักสูตรสาขาวิชาศึกษาศาสตร์ทั่วไป

คณะกรรมการบริหารหลักสูตรสาขาวิชาศึกษาศาสตร์ทั่วไป คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี ได้วิเคราะห์และกำหนดรายวิชาจำนวน 4 วิชา เพื่อเสนอให้มีการจัดการเรียนรู้โดยการบริการสังคม เพื่อพัฒนาคุณลักษณะของ

นักศึกษาวิชาชีพครู สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ทั่วไป โดยมีข้อกำหนดให้นำกิจกรรมการเรียนการสอนไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับแต่ละรายวิชา ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 รายชื่อวิชาที่มีการจัดการเรียนรู้โดยการบริการสังคม

รายชื่อวิชา	โครงการกิจกรรมการเรียนการสอนโดยการบริการสังคม
1. การจัดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์	- โครงการหนึ่งโรงเรียน หนึ่งสาขา (สร้างอาชีพด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น) - การอบรมการสร้างและแข่งขันเครื่องร่อน
2. สวนพฤษศาสตร์โรงเรียน	- จัดทำฐานข้อมูลพรรณไม้ในโครงการสวนพฤษศาสตร์โรงเรียน
3. การผลิตสื่อและนวัตกรรมการสอนวิทยาศาสตร์	- การพัฒนาสื่อการเรียนรู้วิทยาศาสตร์เพื่อน้อง - ครูวิทยุสร้างความรู้คู่ทักษะ ดิวโอเน็ตผ่านสื่อออนไลน์
4. การจัดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ท้องถิ่น	- ครูวิทยุจิตอาสา สร้างบ้านดิน - สนามเด็กเล่น BBL (Brain Based Learning)

อาจารย์ผู้สอนแต่ละรายวิชาจะระบุโครงการกิจกรรมช่วยให้นักศึกษาได้สัมผัสความเชื่อมโยงภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติงานจริงในโรงเรียน ชุมชน ความเป็นประชาธิปไตย การเข้าถึงข้อมูล นอกจากนี้ การทำกิจกรรมโครงการยังพบประเด็นท้าทายที่ต้องคำนึงถึง ดังนี้

1. การทำโครงการและขั้นตอนการลงมือปฏิบัติต้องให้มีความเหมาะสมกับช่วงเวลา กำหนดความต้องการ ความคาดหวังของนักศึกษาศึกษา ความคาดหวังของชุมชน

2. กรอบระยะเวลาในการทำโครงการควรทำให้เสร็จภายใน 1 ภาคเรียน

3. ทักษะการเข้าถึงชุมชนเป็นสิ่งจำเป็น อาจต้องมีความอบรมเพื่อพัฒนาทักษะนี้ให้กับนักศึกษา

4. ความยืดหยุ่นของขอบเขตรายวิชาในภาคบรรยายและปฏิบัติก่อนลงพื้นที่จริง

5. ควรมีการสะท้อนการเรียนรู้ก่อนการปฏิบัติโครงการ (BAR) และหลังการปฏิบัติโครงการ (AAR)

6. การสร้างแรงบันดาลใจ และการสร้างปฏิสัมพันธ์เชิงบวก ให้กำลังใจ กับนักศึกษาเป็นสิ่งที่ต้องทำสม่ำเสมอ ตลอดโครงการ

การทำความเข้าใจในทฤษฎีและศึกษาความต้องการของชุมชนต้องเกิดจากการศึกษาสภาพความต้องการและปัญหาของชุมชนเป้าหมายที่แท้จริง (Zlotkowski, 2000) ผู้เรียนจะเป็นผู้ทำกิจกรรม และสะท้อนความคิดจากการทำกิจกรรมบริการสังคมตามความรู้ความสามารถประสบการณ์และการเตรียมการของผู้เรียนเอง นอกจากนี้ กิจกรรมบริการสังคมเป็นกิจกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของชุมชน สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของรายวิชาผู้เรียน การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ต้องเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของเรื่องที่เรียน และการประเมินความพึงพอใจของกิจกรรมการเรียนรู้

ด้วยการบริการสังคม ชุมชนมีส่วนร่วมประเมินความพึงพอใจของการรับบริการ ผู้เรียนประเมินความพึงพอใจของการให้บริการด้วย

การประเมินผลการเรียนรู้โดยการบริการสังคม ในการประเมินผลต้องประเมินจากหลายฝ่าย ซึ่งอาจเป็นการประเมินเชิงคุณภาพ เช่น การสังเกต การสัมภาษณ์ ภาพถ่าย การบันทึกการเรียนรู้ เป็นต้น และข้อมูลเชิงปริมาณ เช่น การทำแบบทดสอบ การตอบแบบสอบถาม เป็นต้น ซึ่งการประเมินมาจาก 3 ส่วนดังนี้

1. การประเมินตนเอง เป็นการที่นักศึกษารับผิดชอบการวัดผลประเมินด้วยตนเอง โดยผู้เรียนมีอิสระในการเลือกกิจกรรมนักศึกษาได้ประโยชน์อะไรบ้างจากการทำโครงการตั้งแต่เริ่มคิดและออกแบบโครงการจบจนการดำเนินโครงการเสร็จสิ้น และสามารถบอกข้อปรับปรุงแก้ไขการดำเนินการในโครงการต่อไปได้

2. การประเมินโดยผู้สอน ผู้สอนจะรับผิดชอบการกำหนดจุดประสงค์ในการประเมิน การสร้าง หรือเลือกใช้เครื่องมือ การกำหนดเกณฑ์การประเมิน การให้คะแนนการเขียนโครงการ การประเมินเนื้อหาของโครงการ ตลอดจนการนำเสนอผลสรุปโครงการ

3. การประเมินโดยชุมชนที่นักศึกษาทำโครงการ คนในชุมชนเป็นผู้ได้รับผลจากการจัดการเรียนรู้โดยใช้การบริการสังคม สามารถประเมินระหว่างทำกิจกรรมโครงการหรือเสร็จสิ้นโครงการ

การประเมินจะช่วยวิเคราะห์ว่าการดำเนินการมีประสิทธิภาพ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตั้งแต่ขั้นการเตรียมตัว การลงมือปฏิบัติ และการสะท้อนผลที่แสดงสัมพันธ์ระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ไม่ว่าจะผู้เรียน ผู้สอน และชุมชน นับเป็นการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับยุคเปลี่ยนผ่านได้อย่างเหมาะสม

สรุป

การเรียนรู้โดยการบริการสังคมเชื่อมโยงคนบนพื้นฐานความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะอย่างผสมกลมกลืน โดยยึดแนวคิดที่ว่าความรู้คู่บริการจะช่วยสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้อย่างมีคุณค่าและความหมาย ผู้เรียนได้เรียนรู้หลักการและทฤษฎีที่ลุ่มลึกในชั้นเรียนย่อมต้องการทักษะการเรียนรู้ที่จำเป็นนอกชั้นเรียนผ่านกระบวนการจัดการเรียนรู้จากห้องเรียนชุมชน ผู้เรียนมีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อสังคมในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของสังคม นักศึกษา

วิชาชีพครูก็เป็นกลไกและองค์ประกอบสำคัญในการขับเคลื่อนสังคมสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน จึงกล่าวได้ว่า การเรียนรู้โดยการบริการสังคมเป็นการเรียนการสอนที่สามารถนำมาปรับใช้ในการศึกษายุคเปลี่ยนผ่านได้เป็นอย่างดี รวมทั้งยังช่วยหล่อหลอมให้นักศึกษาวิชาชีพครูเกิดความคิดและมุมมองของจิตสำนึกรักชุมชน พัฒนาศักยภาพของตนเองให้มีความเป็นความเป็นครูมืออาชีพและเป็นครูในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างมีคุณภาพ

เอกสารอ้างอิง

- เกิดพงศ์ จิตรหลัง. (2562). คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของครูในศตวรรษที่ 21. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา*, 14(1), 138-148.
- ศิริวัฒน์ นิจนตร. (2561). การเรียนรู้ด้วยการบริการสังคม: ทางเลือกหนึ่งในการรับใช้สังคมของมหาวิทยาลัย. *วารสารราชภัฏสุราษฎร์ธานี*, 5(1), 1-32
- ฐิติวัฒน์ สุขป้อม ณีฐกรณ ปะพาน ปิยาภรณ์ เตชะเรืองรอง อุดม ตะหนอง. (2563). ครูกับเทคโนโลยีการสอนในศตวรรษที่ 21. *วารสารบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม*, 15(2), 1-17.
- ทศนา แชมมณี. (2556). *ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ*. พิมพ์ครั้งที่ 17. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธนภัทร จันทรเจริญ. (2562). การจัดการเรียนรู้สู่การศึกษาไทย 4.0. *วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์*, 13(3), 216-229.
- ประสาธน์ เจริญเฉลิม. (2558ก). การเรียนรู้โดยการบริการสังคม. *วารสารวิชาการแพรววาทศิลป์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์*, 2(1), 9-18.
- ประสาธน์ เจริญเฉลิม. (2558ข). การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้โดยการบริการสังคมสำหรับนิสิตครูวิทยาศาสตร์. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยธนบุรี*, 9(19), 30-39.
- ประสาธน์ เจริญเฉลิม. (2558ค). *การเรียนรู้วิทยาศาสตร์ในศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประสาธน์ เจริญเฉลิม. (2563). ครูในยุคศตวรรษที่ 21. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, 39(1): 15-24.
- ประสาธน์ เจริญเฉลิม. (2561). *หลักการศึกษาระดับต้น*. ขอนแก่น: คลังนานาวิทยา.
- สุรเกียรติ์ ธาดาวพัฒนาวิทย์. (2561). คุณลักษณะบัณฑิตที่สอดคล้องกับการพัฒนาประเทศไทยตามแนว "ประเทศไทย 4.0". *วารสารวิทยาลัยดุสิตธานี*, 12(2), 404-416.

- Baldwin, S. C., Buchanan, A. M., & Rudisill, M. E. (2007). What teacher candidates learned about diversity, social justice, and themselves from service-learning experiences. *Journal of Teacher Education*, 58(4), 315-327.
- Barnes, M. E. (2016). The student as teacher educator in service-learning. *Journal of Experiential Education*, 39(3), 238-253.
- Kolb, D. A. (2014). *Experiential learning: Experience as the source of learning and development*. FT press.
- Nuangchalem, P. (2016). Local service learning in teacher preparation program. *Journal of Education and Learning*, 10(1), 8-14.
- Nuangchalem, P.(2014a). Service learning in science teacher preparation program: Concepts and practices. *Chemistry: Bulgarian Journal of Science Education*, 23(6), 815-828.
- Nuangchalem, P. (2014b). Self-efficacy and civic engagement in undergraduate students: Empirical results of a service learning program in Thailand. *International Journal for Service Learning in Engineering*, 9(2), 150-156.
- Nuangchalem, P. and Chansirisira, P. (2012). Community service and university roles: An action research based on the philosophy of sufficiency economy. *US-China Education Review*, 2(4), 453-459.
- Osman, R., & Petersen, N. (2013). *Service learning in South Africa*. Cape Town, Southern Africa: Oxford University Press.
- Prasertsang, P. & Nuangchalem, P. (2013). The development of service learning instructional model for pre-service teachers. *Higher Education of Social Science*, 4(3), 54-58.
- Richards, K.A. R., Jacobs, J.M., Ivy, V.N., & Lawson, M.A. (2020). Preservice teachers perspectives and experiences teaching personal and social responsibility. *Physical Education and Sport Pedagogy*, 25(2), 188-200.
- Ryan, M. (2012). *Service-learning after learn and save America: How five states are moving forward (Denver: Education Commission of the State)*. Retrieved from <http://www.ccs.org/clearinghouse>.
- Smith, A. (2016). *Experiential learning*. Edward Elgar Publishing Limited.
- Weigert, K.M. (1998). Academic service learning: Its meaning and relevance. In *New directions for teaching and learning*, No. 73 (pp. 3-10). San Francisco: Jossey-Bass.
- Zlotkowski, E. (2000). Service-learning in the disciplines: Strategic directions for service-learning research. *Michigan Journal of Community Service-Learning*, 7, 61-67.